

**FLEISCHER JÓZSEF (1829–1877):
SEMMEIWEIS IGNÁC (1818–1865) TANÁRNAK
GYERMEKÁGYI LÁZ FELŐLI TANA¹**

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

E tan legnevezetesebb része a gyermekágyi láz fogalma és okfűrkészete (aetiologia), melynek kivonatát a tiszt. tanár jeles és nagyfontosságú munkája után itt közölni és az orvosi világgal megismertetni szándékom.

A gyermekágyi láz, egyetlen egy esetet sem véve ki fölszivatlász (Resorptionsfieber), mely is szétbomlott állati anyagnak fölszivatlásából származik. E fölszivatlásnak legelső eredménye a vér kórvegye; ennek következése az izzadmányok.

A szétbomlott állati anyag, az esetek nagy többségében, kívűlről vitetik át az egyénekre, s ezt a szerző külfertőzésnek (Infection von Aussen), nevezi. Ezen okból származó megbetegedések az orvosok által eddig járvány gyanánt vétettek, de amelyek megakadályoztathatók, mint azt a szerző nagy szorgalommal összeállított statisztikai adatokkal világosan bebizonyítja. Gyéres esetekben a bomlott állati anyag a megtámadott szervezet határán belül jó létre, s ezt szerző belfertőzésnek (Selbstinfection) nevezi; ezen esetek nem mindegyikét sikerül megakadályozni.

Szerző három forrást vesz föl, melyekből a szétbomlott állati anyag meríthetik, s kívűlről bevitetvén gyermekágyi lázat szűlhet. Ilyenek:

1. A hulla, nem tekintve a kort, nemet, betegséget, melynek az illető egyén áldozatul esett, legyen az gyermekágyas hullája vagy nem, itt csak a rothadási fok határoz.

2. Minden beteg – korát és nemét nem tekintve – kinek betegsége bomlásba ment, állati anyag képződésével jár, legyen az gyermekágyi lázban szenvedő vagy nem, itt is csak a szétbomlott állati anyag mint a kór terménye jó tekintetbe p. o. eves rák, üszök s. t. f.

3. Minden élettani állatszervezeti képlet, mely a szervi élet törvényei alól fölszabadulván a rothadás egy bizonyos fokát érte el; úgymint: vér, gyermekágyi folyás stb. s itt is nem a vér, nem a gyermekágyi folyás mint olyan, de a nevezett állati anyagok rothadási foka bír fertőző tulajdonnal.

A szétbomlott állati anyag vivője (Träger) a vizsgáló ujj, műtő kéz, eszközök, ágynemű, körlég, szivacs, a bábák és ápolónők kezei, amennyiben nehéz gyermekágyi lázas vagy más betegek bomlatag ürtményeivel foglalkoznak, és erre a szűlőkkel és gyermekágyasokkal érintkeznek. Egyszerűen vivőül szolgálhat mind az, ami állati anyaggal bemocskolva a szűlrészekkel érintkezésbe jó.

¹ Forrás: Fleischer József: Semmelweis tanárnak gyermekágyi láz felőli tana. = Gyógyászat, 1861. pp. 401–406.

A hely, hol a fertőző állati anyag fölszivatik: – a belső méhszájtól kezdve – az egész méh belfelszíne, mint olyan, mely a terhesség következtében takhártyájától megfosztatván nagy fölszívási képességgel bír (resorptionsfähige Fläche).

Ami illeti az időt, melyben a fertőzés leggyakrabban történik, az a méhszájtágulási időszak, mert ilyenkor nem csak hogy már a méh belfelszínéhez férhetni, hanem a magzat fekvésének meghatározása miatt szükséges is vizsgáló ujjal a belméhszájon fölül hatolni; továbbá minthogy ezen időszak közönségesen több óráig tart, a vizsgálat többször ismételtetik, különösen nyilvános tanintézeteken, hol a növendékek csakis ezen időszak alatt gyakorolhatják magukat a szülési diagnózis meghatározásában. Csakugyan tapasztalá a t. szerző, hogy a halvannyali mosások behozatala előtt azon egyének, kiknél a tágulási időszak soká tartott, majdnem kivétel nélkül a gyermekágyi láznak áldozatai lettek.

A fertőzés előfordul, bár igen gyéren, terheseknél is, s hogy ezeknél ritkábban jó elő, oka: mert a méh belfelszínéhez nehezebben juthatni, de különösen mert a terhesek nem keresik – úgy mint a szülők – az alkalmat magukat megvizsgáltatni.

Az áthajtási időszakban a külfertőzés legritkábban jó elő, minthogy ekkor az előrenyomuló gyermekrész megóvjá a méh belfelszínét a vizsgáló ujjtól.

A szülep időszakában, úgy a gyermekágyiban is, a méh belfelszíne ismét hozzáférhető, és ilyenkor leginkább a megbomolt állati anyaggal terhelt levegő eszközölheti a fertőzést. Ezen időszakokban azáltal is fertőztethetik a nő, hogy születe alatt megsérülván, a seb felszíne bomlékony állati anyaggal bemocskolt ágyneművel érintkezik.

A bomlatag állati anyag gyéresebb esetekben – mint már mondtunk – nem kívülről vitetik be, hanem az magában a megtámadott egyénben jó létre az által, hogy azon szerves részek, melyek a gyermekágyasnál elválasztatnak, kitakarításuk előtt (vor der Ausscheidung) fölbomolván fölszivatnak, (ezen szerves részek: a gyermekágyi tisztulás, hullékony hártya maradványai, véralvadék stb., ha azok a méhürben visszamaradnak), vagy pedig a fölbomolt állati anyag valamely kórfolyamat terménye, például: midőn erőszakos (forcirt) fogóalkalmazás után zúzás és ebből üszkösödés támad a szülészekben, mi szintén önfertőzésre ad alkalmat.

A gyermekágyi láz nem sajátlagos betegsége a gyermekágyi állapotnak, azaz nem fordul ez egyedül csak gyermekágyasoknál elő. Láthatni azt – mit a kórbonctan is bizonyít – terheseknél, újdonszülött fi és lány gyermekeknél, boncolóknál, sebészeknél, műtötteknél sebészi kórodákon, stb. A gyermekágyi láz eszerint az evvérűségnek (Pyæmia) egyfajta (varietása, szerző után), nem pedig valami saját kórnem, mint ezt a hibás elnevezés után következtetni lehetne.

A gyermekágyi láz sem járványos sem nem ragályos kór.

Járványos volta ellen elegendő csak azt fölhozni, hogy míg ezen kór valamelyik szülési kórodán borzadásig menő pusztítással lépett föl: ugyanazon időben a városban úgy, mint a vidéken gyakoribb megbetegedések nem fordultak elő. Sőt mi több: egy kórházban (mint p. o. a bécsin), hol 2 szülési kóroda, egyik az orvosok, másik a bábák számára, egy közös előcsarnokkal létezik: csak az egyik osztályon ti. az orvosokén pusztított, míg a bábák osztályát megkímélte. Ha tehát a nevezett kór járványos volna, az bizonyonnyal más járványok módjára nemcsak a kórház lakosságát, de a városbeli és vidéki szülönők nagy részét is körébe vonta volna, annál kevésbé kímélte volna az ugyanazon házban levő, s közös előcsarnokba nyíló bábák kórodáját. Némethonban szokásban volt a dühöngő gyermekágyi láz megszüntetése végett bezárni a szülési kórodákat. Mire való volt ezen intézkedés? Hisz az ő felfogásuk szerint ez járványos kór volt; mit akartak tehát a bezárással elérni? hogy a gyermekágyasok a kórházak helyett magánlakukon haljanak el? Nem, hanem ők ezzel a járványt akarták megszüntetni, ami sikerült is, s éppen ezen eljárás üdvös következése bizonyítja leginkább a kór nem járványos voltát.

A gyermekági láz nem ragályos. Ragályos kór alatt ugyanis olyan betegséget értünk, mely a tovább terjesztő ragályt maga szüli, mely utóbbi egy másik egyénél csak hasonló betegséget hozhat létre, pl. a himlő ragályos kór, mert ez oly ragályt szül, mely más egyénél csak himlőt, és semmiféle más bajt nem idézhet elő; vörhenyes betegről nem lehet himlőt kapni, hanem csak vörhenyt, és viszont.

Nem így áll a dolog a gyermekági láznál. Ezen láz előidéztethetik valamely egészséges gyermekágyasnál oly betegségek által is, melyek nem gyermekági lázak; így látta S. t. a bécsi első szülkóródán kifejlődni ezen lázat egy éves méhrákból, egy üszkös térdízület kigőzöléséből, a legkülönbözőbb hullarészekről, nem különben fölbomlott állati anyagokból is, melyek egy sebészi kóródából származnak. A „gyermekági láz” azonban gyermekági lázas betegről más egészséges gyermekágyasra át nem vihető, ha a bomlott állati anyagnak átvitele nem történik, p. o. egy nő nagyfokú gyermekági láztól lepetik meg, ha ezen láz nem jár kifelé törekvő bomlékony anyag képződésével, akkor ez egy más egészséges szülőre vagy gyermekágyasra nem vihető át; ellenben ha a nevezett láz oly alakkal foly le, hogy a képződött fertőző anyagnak szabad kifolyása van: akkor e láz más egészséges gyermekágyasra átvihető; p. o. egy nő gyermekági lázban szenved, s ez poshasztó méhbellob (metastasis) jár; ilyen betegről a gyermekági láz más egészséges gyermekágyasra igenis átvihető. Minden gyermekági lázas hullája szétbomlott állati anyagok forrása, melyekkel – infectio által – hasonló kór idéztetik elő, de itt is, mint minden más nemű hullánál, csak a rothadási fok határoz.

A gyermekági láz védekezése (prophylaxis). Minthogy a gyermekági láz kifejlődésének egyedüli oka: „fölbomlott állati anyagnak fölszivatása,” mely vagy kívülről vitetik be, vagy az magában a beteg szervezetben jó létre, ennél fogva a gyermekági láz kifejlődése elleni óvszer abban áll: hogy a vegybomlott állati anyagnak a szervezetbe vitele megakadályoztassék, az állati bomladék bennképződésének eleje vétessék, s a már képződött onnan mielőbb kiküszöböltessék, hogy ezáltal a fölszivatás és így a gyermekági láz kitörése akadályozva legyen.

A kívülről bevitt vegybomlott állati anyagnak vivője legtöbb esetben a vizsgáló ujj. Miután pedig nagyszámú hallgatóknál biztosabb a kezeket be nem mocskolni, mint a bemocskoltakat újra jól megtisztítani, ez okból a tisztelt t. munkájában azon kérelemmel fordul minden kormányhoz: hogy törvényhozás által kényszerítse a tanulókat, miszerint míg ők a szülész kóródát gyakorlati tanulmányaik végett látogatják, semmiféle oly tárggyal ne foglalkozzanak, mely kezeiket rothatag állati anyagokkal mocskolná be.

Mindaddig azonban, míg a fenn ajánlott törvény életbe nem lépett, szükségesnek találja Semmelweis tanár minden szülintézetben, hol orvosok és bábák képeztetnek, a halvanymosásokat behozni, azaz mindenkinek szoros kötelességévé tenni szülész vizsgálat előtt kezeit halvanypoldatban mindaddig mosni, míg a kéz sikamlóssá nem válik. Ilyen eljárás után a netalán ezelőtt fertőző anyaggal bemocskolt kéz is tökéletesen desinficiáltatik.

A bomlott állati anyag vivője lehet azonban nemcsak a vizsgáló ujj, hanem minden tárgy, mely állati bomladékkal bemocskolva a szülrészekkel érintkezésbe jó. Ezen tárgyak tehát szintén – mielőtt a szülrészekkel érintkezésbe hozatnának – halvannal desinficiáltassanak, vagy pedig egészen mellőztessenek; ide tartoznak: több nemű eszközök, különösen a méhfecskendők, ágyneműek, szivacsok stb.

A vegybomlott állati anyag vivője lehet még a küllég is; e szerint a szülintézetek ne építtessenek oly helyen, hol azok kívülről vegybomlott állati anyaggal fertőzött léget nyerhetnének, mi oknál fogva egy szülintézet se legyen valamely nagy kórház alkotórésze.

A méhlepény, lepény és petehártyák maradványai, mielőtt rothadásba mennének át, a méhből és hüvelyből küszöböltessenek ki. Ezenkívül csillapult méhvérzések után néhány óra múlva befecskendezések által kell a netalán még bennmaradt véralvadékok kitakarítani, hogy mindez – rothadásba átmenvén – önfertőzésre alkalmat ne adhasson. A gát repedéstől óvassék

meg, mert ezáltal nemcsak hogy fölszívó felület támad, hanem fölszívható bomladék is képeztetik. Ha azonban mégis támadna bomlatag anyag a szervezetben (mi különösen bűzös kifolyás által ismerteti magát), ez azonnal tisztogatás, fecskendezés által a szervezetből kiküszöbölendő, hogy a fölszívás amennyire lehetséges megakadályoztassék.

Mennyiben pedig a fertőzések szülintézeteken kívül is jönnek elő, szükséges a fenn elősorolt óvszereket ott is használatba venni. Azért, nem elégséges az orvosokat csak arra figyelmeztetni: hogy magán gyakorlatukban, boncolás, üszkös sebek tisztogatása vagy kötözése, méhrákosok vizsgálása, egyszóval minden abbeli eljárásaik után, hol kezeiket vegybomolt állati anyaggal bemocskolni alkalmuk lehetett, egy tehes, szülő, vagy gyermekágyas vizsgálatához ne fogjanak, mielőtt halványlugoldatban kezeiket tisztára, tehát fertőzetlenné nem mosták; hanem megkívánandó egyszersmind tőlük, hogy ki-kí e tekintetben a bábák lelkiismeretes oktatója legyen, és őket arra, mi itt közöltetett, figyelmeztetni és tanítani tartsa lelkiismeretbeli kötelességének.